

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-5>

УДК 331.522

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В РЕГІОНІ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПРИКОРДОННЯ

FORMATION AND DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL IN THE POLISH-UKRAINIAN BORDER REGION

Гордійчук Антоніна Іванівна

доцент кафедри,

Луцький національний технічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3274-8219>

Шубала Ірина Володимирівна

доцент кафедри,

Луцький національний технічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1541-0227>

Gordiichuk Antonina, Shubala Iryna

Lutsk National Technical University

У статті розглянуто проблематику формування та розвитку людського капіталу в регіоні польсько-українського прикордоння, що є важливим аспектом для забезпечення сталого розвитку даних територій. Визначено, що специфіка прикордонних регіонів полягає у необхідності забезпечення ефективної взаємодії між Польщею та Україною у сфері освіти, розвитку трудових ресурсів і соціально-економічної інтеграції. Проаналізовано вплив транскордонного співробітництва на підвищення якості людського капіталу, а також оцінено вплив міграційних процесів на інтелектуальний потенціал регіону. Розглянуто питання формування спільних освітніх програм, які сприяють підвищенню кваліфікації місцевого населення та підготовці висококваліфікованих кадрів для локального ринку праці. Визначено проблеми та виклики, пов'язані з міграційними тенденціями, зокрема – питання соціальної адаптації та інтеграції мігрантів, які безпосередньо впливають на розвиток людського капіталу. Досліджено важливість стратегічного підходу до формування людського капіталу в прикордонних регіонах України та Польщі, що передбачає необхідність забезпечення тісної співпраці між державними органами, бізнесом та освітніми установами. Доведено необхідність ефективного використання наявних ресурсів та впровадження нових ініціатив, спрямованих на посилення людського потенціалу в польсько-українському прикордонні.

Ключові слова: робоча сила, людський капітал, трудові ресурси, міграційні процеси, транскордонне співробітництво.

The purpose of the article is to research the identification of key factors affecting the quality of human capital, as well as the selection of specific mechanisms and tools that contribute to its growth within the framework of cross-border cooperation. The research methodology is based on an integrated approach combining qualitative and quantitative methods of analysis. The research used statistical analysis to assess demographic indicators, education level, employment and migration processes in the Polish-Ukrainian border area. The method of comparative analysis was used to evaluate strategies for the development of human capital in border regions. The research also used content analysis of state regulatory documents related to cross-border cooperation between Poland and Ukraine. It was determined that the specificity of the border regions is the need to ensure effective cooperation between Poland and Ukraine in the field of education, development of labor resources and socio-economic integration. The impact of cross-border cooperation on improving the quality of human capital was analyzed, as well as the impact of migration processes on the intellectual potential of the region was assessed. The question of the formation of joint educational programs, which contribute to the improvement of the qualifications of the local population and the training of highly qualified personnel for the local labor market, was considered. Problems and challenges related to migration trends are identified, in particular, issues of social adaptation and integration of migrants, which directly affect the development of human capital. The importance of a strategic approach to the formation of human capital in the border regions of Ukraine and Poland has been studied, which implies the need to ensure close cooperation between state bodies, business and educational institutions. The practical value of the study lies in the development of recommendations for improving the policy of human capital development in the Polish-Ukrainian border region.

The obtained results can be used by state bodies, educational institutions, and businesses to form effective programs for professional training, professional development, and social integration of migrants. In addition, the research contributes to the improvement of cross-border cooperation, which can positively affect the economic and social development of the region.

Key words: workforce, human capital, labor resources, migration processes, cross-border cooperation.

Постановка проблеми. Проблематика формування та розвитку людського капіталу в регіоні польсько-українського прикордоння відзначається значною актуальністю, оскільки даний процес безпосередньо впливає на економічний та соціальний розвиток обох країн. Прикордонний регіон має свої особливості, зокрема, інтенсивні міграційні потоки та високий рівень транскордонної співпраці. Однак, попри значний потенціал, розвиток людського капіталу в регіоні стикається з низкою викликів, які потребують комплексного аналізу та розробки ефективних рішень. Зокрема, існує об'єктивна проблема недостатньої інтеграції ринку праці між Польщею та Україною. Високий рівень трудової міграції з України до Польщі створює серйозні виклики для обох країн: у Польщі зростає попит на висококваліфіковані кадри, а в Україні виникає дефіцит робочої сили, що гальмує її економічний розвиток. Важливою проблемою при цьому є недостатній рівень кваліфікації багатьох мігрантів, що обмежує їх можливості для повнофункціональної інтеграції в польський ринок праці.

Крім того, проблема освіти та професійної підготовки є критичною для формування людського капіталу в прикордонному регіоні. Відсутність узгоджених освітніх програм і недостатнє фінансування освітніх ініціатив ускладнюють підготовку кадрів, які відповідають вимогам сучасного ринку праці. Крім того, мовні бар'єри та культурні відмінності створюють додаткові труднощі для студентів і працівників з України у Польщі, що знижує ефективність їх професійного розвитку та інтеграції. Варто відзначити, що брак належної соціальної підтримки та правової допомоги для трудових мігрантів ускладнює процес їх адаптації та знижує їхній внесок у розвиток регіону, що створює ризик соціальної напруги та підриває потенціал транскордонного співробітництва.

Окремо варто відзначити проблему асиметричності економічного розвитку між прикордонними регіонами Польщі та України. Польські регіони зазвичай мають більш розвинену інфраструктуру, вищий рівень життя та більші можливості для розвитку бізнесу, що стимулює відтік молоді та кваліфікованих кадрів з української сторони. Це поглиблює соціально-

економічну нерівність і створює додаткові виклики для формування людського капіталу в прикордонних українських регіонах. Таким чином, основна проблема полягає в необхідності розробки та впровадження ефективних механізмів для формування та розвитку людського капіталу в регіоні польсько-українського прикордоння. Без вирішення цих проблем регіон ризикує втратити свій потенціал для економічного зростання та соціальної стабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження проблематики формування та розвитку людського капіталу в регіоні польсько-українського прикордоння відображають широку спектральність наукових підходів та досліджень, які розглядають цей процес з різних точок зору.

Перш за все, варто зазначити класичні теорії людського капіталу, закладені такими авторами, як Т. Шульц [14] та Г. Беккер [10]. Їхні роботи підкреслюють важливість інвестицій в освіту та професійні навички для підвищення економічної продуктивності. Дані концепції залишаються актуальними і у випадку польсько-українського прикордоння, де питання підвищення кваліфікації робочої сили та доступу до якісної освіти є ключовими для соціально-економічного розвитку регіону.

Однак, унікальні особливості прикордонного регіону вимагають врахування його специфічних факторів. Зокрема, у дослідженнях Ю. О. Чалюк звертається увага на роль транскордонної співпраці у формуванні людського капіталу в складних умовах війни. При цьому автор підкреслює, що обмін досвідом між двома країнами, спільні освітні програми та проекти сприяють не лише підвищенню професійного рівня населення, але й зменшенню культурних та соціальних бар'єрів [5; 6; 7; 8].

З іншого боку, дослідження міграційних процесів, викладені в працях М. І. Дзямулича, показують, що міграція з України до Польщі є одним із ключових чинників, що впливає на формування людського капіталу в регіоні. Автор зазначає, що хоча трудова міграція може позитивно впливати на економіку Польщі, вона також створює проблеми для України, такі як відтік кваліфікованих кадрів та депопуляція прикордонних регіонів [2; 3].

Важливого значення набувають також дослідження освітніх процесів у прикордонному регіоні. Так, Л. Литвин наголошує на необхідності створення спільних освітніх програм та ініціатив, які б враховували потреби обох країн і сприяли розвитку людського капіталу на двосторонній основі. В дослідженні визначається, що транснаціональні освітні проекти можуть стати важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності регіону на глобальному рівні в умовах цифровізації бізнес-середовища [12].

Окрему увагу варто приділити дослідженням соціально-економічних умов у польсько-українському прикордонні. У працях Т. О. Шматковської аналізуються диспропорції в економічній активності населення між прикордонними регіонами Польщі та України. В роботі підкреслюється, що економічна асиметрія між країнами може негативно впливати на розвиток людського капіталу в Україні, зокрема через відтік молоді та кваліфікованих кадрів до більш економічно розвинених польських регіонів [9; 13].

Загалом, існуючі наукові напрацювання свідчать, що формування та розвиток людського капіталу в регіоні польсько-українського прикордоння є складним і багатовимірним процесом, який потребує врахування різних соціальних, економічних та культурних факторів. Проте, залишається чимало невирішених питань, зокрема, щодо зменшення економічної асиметрії між країнами та підвищення конкурентоспроможності робочої сили в регіоні, що потребують подальших досліджень у даній сфері.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження виявлення ключових чинників, що впливають на якість людського капіталу, а також виділення конкретних механізмів та інструментів, які сприяють його зростанню у рамках транскордонного співробітництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна проблематика формування та розвитку людського капіталу в регіоні польсько-українського прикордоння полягає у кількох важливих аспектах. Зокрема, однією з основних проблем є функціональна асиметрія рівня економічного розвитку між прикордонними регіонами, що призводить до відтоку кваліфікованих кадрів з України до Польщі. Дані тенденції посилюються протягом останнього десятиріччя, що посилює дефіцит робочої сили в українських регіонах та створює додатковий тиск на соціально-економічні системи обох країн. Також суттєві виклики вини-

кають у сфері освіти, де недостатня узгодженість освітніх програм і обмежений доступ до сучасних навчальних ресурсів ускладнюють підготовку конкурентоспроможних фахівців, а також ускладнюють соціальну інтеграцію мігрантів та ефективність їхнього залучення до ринку праці у Польщі.

Питання забезпечення ефективної взаємодії між Польщею та Україною у сфері освіти, розвитку трудових ресурсів і соціально-економічної інтеграції полягає в ряді структурних, інституційних та економічних бар'єрів. При цьому одним із ключових викликів є різний рівень економічного розвитку, що створює асиметрію в можливостях і ресурсах, доступних для освітніх і трудових ініціатив. Зокрема, Польща, як країна-член ЄС, має більші фінансові можливості для інвестування в освітні та професійні програми, тоді як Україна в умовах війни стикається з обмеженістю ресурсного забезпечення і потребує додаткової підтримки для досягнення аналогічних стандартів (рис. 1).

Вагомою проблемою є також відсутність координації між освітніми та професійними програмами двох країн, що ускладнює взаємне визнання дипломів та кваліфікацій. Це обмежує функціональну мобільність студентів та працівників, що в свою чергу знижує ефективність підготовки кадрів для спільного ринку праці. Актуальність вирішення даних обмежень набуває особливого значення в контексті інтеграції України в Європейський Союз. При цьому невирішені питання регулювання трудових відносин також створюють додаткові перепони для розвитку інтеграції ринку праці, що впливає на можливість ефективного використання людського капіталу в обох країнах. Варто зазначити, що соціально-економічна інтеграція потребує подолання низки адміністративних та правових бар'єрів, які обмежують доступ громадян України до соціальних послуг у Польщі та навпаки. Відсутність уніфікованої політики щодо соціального забезпечення мігрантів, зокрема медичного страхування, пенсійного забезпечення та доступу до ринку житла, перешкоджає їхній повноцінній інтеграції на рику праці країни-реципієнта.

Вирішення даних питань потребує забезпечення інституційної співпраці між прикордонними регіонами. Зокрема необхідно стимулювати використання міжнародних та європейських програм підтримки, таких як Європейський фонд регіонального розвитку та інші фінансові інструменти, які могли

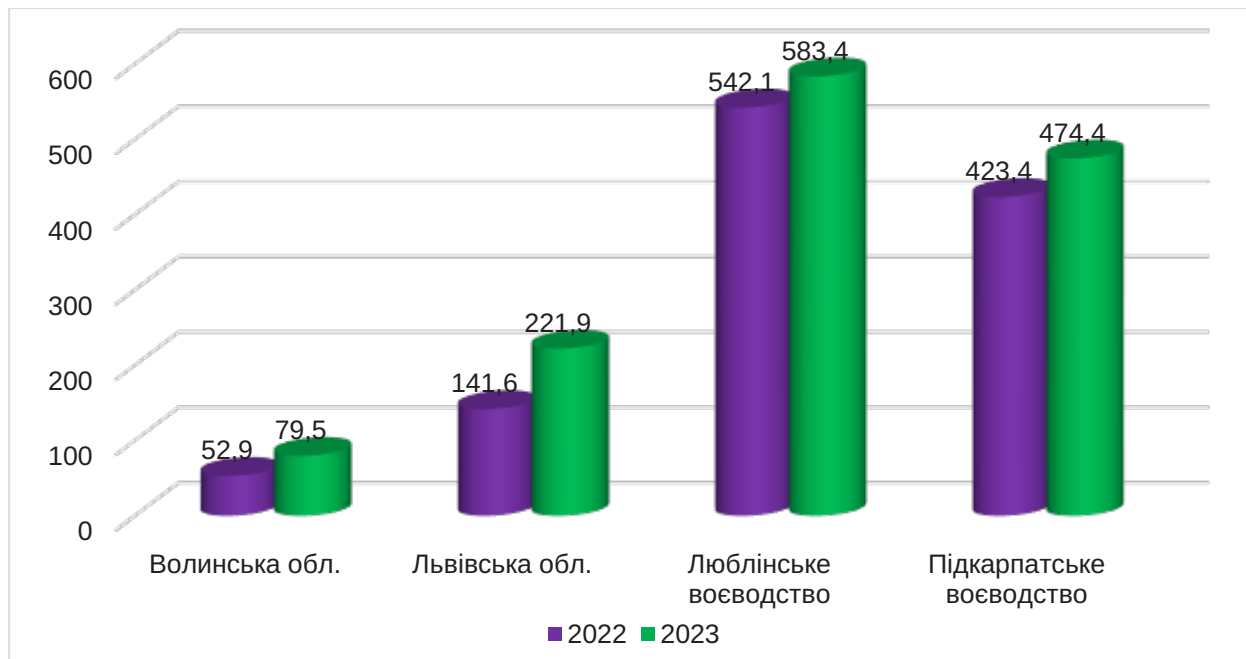

Рис. 1. Обсяг бюджетних видатків на освіту в регіоні польсько-українського прикордоння за 2022–2023 рр., млн. євро

Джерело: систематизовано автором на основі [1; 11]

б сприяти покращенню взаємодії між двома країнами у сфері освіти і розвитку трудових ресурсів. В даний час недостатнє використання цих можливостей зумовлюється як бюрократичними перешкодами у Польщі, так і браком необхідних знань і досвіду серед відповідальних інституцій в Україні.

Таким чином, відсутність комплексного підходу до планування та реалізації освітніх і трудових програм у прикордонних регіонах призводить до фрагментації зусиль і дублювання ініціатив, що знижує загальну ефективність взаємодії. Для подолання зазначених проблем необхідно впроваджувати більш скоординовані та інтегровані підходи, які базуються на спільних інтересах та потребах обох країн, що передбачає розвиток інфраструктури для освіти і професійної підготовки, формування єдиних стандартів для визнання кваліфікацій та підвищення прозорості та доступності соціальних послуг для громадян обох країн.

Необхідно зазначити, що транскордонне співробітництво між Україною та Польщею сприяє підвищенню якості людського капіталу через кілька ключових механізмів. Їх основою є загальноєвропейський підхід щодо стимулювання росту людського капіталу і полягає у формуванні спільних освітніх програм та ініціатив, які дають змогу студентам і фахівцям отримувати доступ до якіснішої освіти,

обміну досвідом і сучасних технологій. Крім того, інтенсивна трудова міграція, що спостерігається між країнами, сприяє обміну навичками та знаннями, внаслідок чого відбувається зростання професійного рівня кадрів в усіх сегментах ринку праці (рис. 2). Тому необхідно зазначити, що реалізація спільних проектів та програм розвитку в рамках україно-польського прикордоння створює можливість для підвищення кваліфікації та вдосконалення навичок, наслідком чого може стати загальне зростання конкурентоспроможності усього регіону.

Як бачимо, в числі найбільших регіонів України, з яких відбувалася міграція перебуває відразу чотири західні області (Львівська, Волинська, Рівненська та Івано-Франківська). При цьому в загальному 11,84% всіх мігрантів становлять жителі саме прикордонних Волинської та Львівської областей. Варто зазначити, що міграційні процеси достатньо сильно впливають на інтелектуальний потенціал регіону як позитивному, так і у негативному сенсі. Так, відтік кваліфікованих фахівців з України призводить до послаблення ринку праці прикордонних областей, знижуючи рівень інтелектуальних ресурсів у регіоні. Водночас, така міграція сприяє збагаченню інтелектуального потенціалу через залучення нових знань і навичок, які мігранти здобувають за

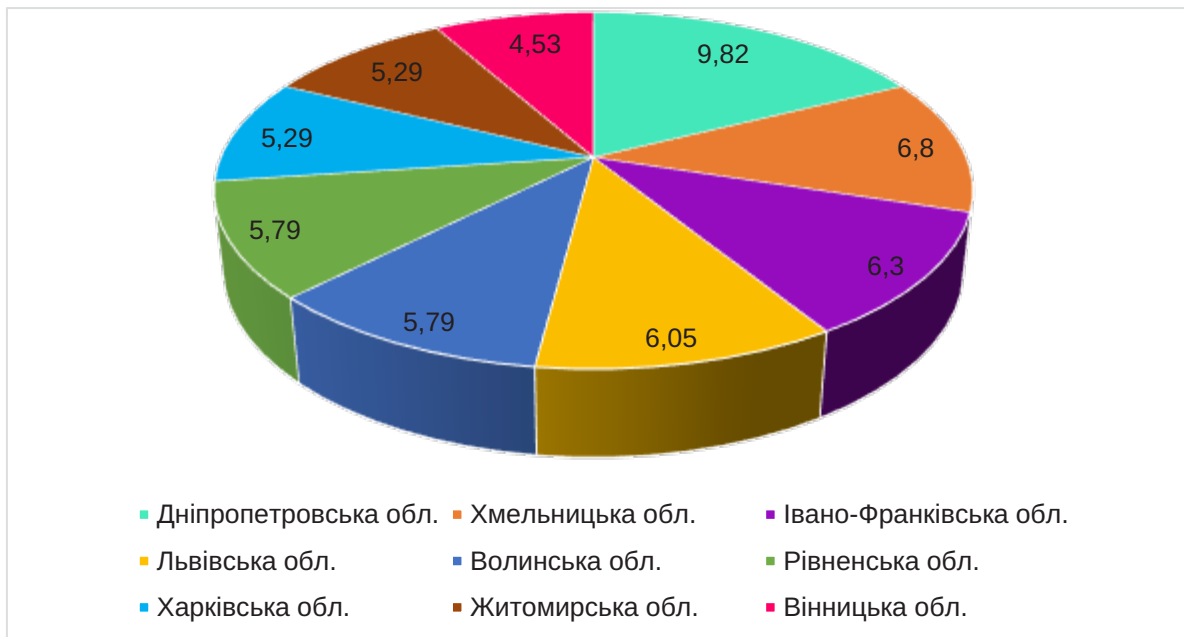

Рис. 2. Частка мігрантів з України, що прибули до Польщі за 2022–2023 рр., % (за регіонами)

Джерело: [4]

кордоном і привозять назад у свої громади. Саме це формує можливості для інноваційного розвитку регіону – як для Польщі, так і для України.

Висновки. Таким чином, приходимо до висновку, що ефективне використання наявних ресурсів і впровадження нових ініціатив є критично важливими для посилення людського потенціалу в польсько-українському прикордонні. Сукупний регіон, що має унікальні можливості завдяки транскордонному співробітництву, потребує максимальної інтеграції як фінансових, так і інтелектуальних ресурсів, пов'язаних із взаємодією у сфері освіти та освітньо-професійної інфраструк-

тури. Вирішення питань щодо фінансового забезпечення таких програм, що може бути реалізовано за рахунок цільового фінансування ЄС, дозволить підвищити рівень кваліфікації населення, стимулювати економічний розвиток прикордоння та соціальну інтеграцію мігрантів. При цьому нові ініціативи повинні бути спрямовані на розвиток інноваційних підходів у підготовці кадрів та формуванні умов для ефективного використання людського капіталу. Лише такий підхід здатен забезпечити стійкий розвиток усього прикордонного регіону та підвищити його конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 01.09.2024).
2. Дзямулич М. І. Внутрішня та зовнішня міграція: інструменти державного регулювання. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2005. №209. В 4 т. Том II. С. 431–436.
3. Дзямулич М. І. Міграція робочої сили та її вплив на стан ринку праці України. *Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. Серія: «Підприємництво та зайнятість»*. 2001. Випуск VII. № 2. С. 73–78.
4. З яких областей до Польщі приїхало найбільше українців: дослідження. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3314/from-which-regions-the-most-ukrainians-came-to-poland-a-study#z-yakix-oblastei-ukraini-naibilse-bizenciv-priizdyat-do-polshhi> (дата звернення 01.09.2024).
5. Чалюк, Ю. О. Глобальні соціально-економічні наслідки російсько-української війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37.
6. Чалюк Ю. О. Соціальні послуги в умовах соціалізації глобальної економіки: теорія та практика : монографія. Київ : КНЕУ, 2022. 320 с.

7. Чалюк Ю. О. «Warstate» і «Welfare state»: конфлікт чи синергія воєнної стратегії та соціальної безпеки України. *Сталий розвиток економіки*. 2024. №1(48). С. 309–320.
8. Чалюк Ю. О., Довганик Н. М. Вплив демографічного фактору на соціально-економічну стабільність Китаю. *Інтернаука. Серія: «Економічні науки»*. 2022. № 7(63). С. 72–82.
9. Шматковська Т. О. Оцінка економічної активності сільського населення. *Економіка АПК*. 2007. № 6(152). С. 113–119.
10. Becker G. S. Health as human capital: synthesis and extensions. *Oxford economic papers*. 2007. Vol. 59(3). P. 379–410.
11. Główny Urząd Statystyczny. URL: <https://stat.gov.pl> (дата звернення: 01.09.2024).
12. Lytvyn L., Hryhoruk A., Verbivska L., Poprotsky O., Medynska T., Pelekh O. Entrepreneurship Transformation in the Context of the Digitization of Business Processes. *Postmodern Openings*. 2022. Vol. 13(2). P. 396–408.
13. Shmatkovska T., Dziamulych M., Yakubiv V., Myshko O., Stryzheus L., Yakubiv R. Economic efficiency of land use by agricultural producers in the system of their non-current assets analysis: a case study of the agricultural sector of Ukraine. *Scientific Papers Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development"*. 2020. Vol. 20(3). P. 543–554.
14. Schultz T. W. Investment in Human Capital. *American Economic Review*. 1961. Vol. 51. P. 1–17.

REFERENCES:

1. State budget web portal for citizens of Ukraine. Available at: <https://openbudget.gov.ua> (accessed September 01, 2024).
2. Dziamulych, M. I. (2005). Vnutrishnia ta zovnishnia migratsiia: instrumenty derzhavnoho rehulivannia. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, vol. 209. part II, pp. 431–436. (in Ukrainian)
3. Dziamulych, M. I. (2001). Migratsiia robochoi syly ta ii vplyv na stan rynku pratsi Ukrainy [Labor force migration and its impact on the state of the labor market of Ukraine]. *Problemy ratsionalnoho vykorystannia sotsialno-ekonomichnoho ta pryrodno-resursnoho potentsialu rehionu: finansova polityka ta investytsii. Serii: «Pidpriemnytstvo ta zainiatist»*, issue VII, vol. 2, pp. 73–78. (in Ukrainian)
4. From which regions did the most Ukrainians come to Poland: research. Available at: <https://visitukraine.today/uk/blog/3314/from-which-regions-the-most-ukrainians-came-to-poland-a-study#z-yakix-oblastei-ukraini-naibilse-bizenciv-priizdyat-do-polshhi> (accessed September 01, 2024).
5. Chaliuk, Yu. O. (2022). Hlobalni sotsialno-ekonomichni naslidky rosiisko-ukrainskoi viiny [Global socio-economic consequences of the Russian-Ukrainian war]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 37 (in Ukrainian).
6. Chaliuk, Yu. O. (2022). Sotsialni posludy v umovakh sotsializatsii globalnoi ekonomiky: teoria ta praktyka [Social services in the conditions of socialization of the global economy: theory and practice]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
7. Chaliuk Yu. O. (2024) "Warstate" i "Welfare state": konflikt chy synerhiia voiennoi stratehii ta sotsialnoi bezpeky Ukrainy ["Warstate" and "Welfare state": conflict or synergy of military strategy and social security of Ukraine]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, vol. 1(48), pp. 309–320. (in Ukrainian)
8. Chaliuk Yu. O., & Dovhanyk N. M. (2022). Vplyv demohrafichnoho faktoru na sotsialno-ekonomichnu stabilnist Kytaiu [The influence of the demographic factor on the socio-economic stability of China]. *Internauka. Serii: "Ekonomichni nauky"*, vol. 7(63), pp. 72–82. (in Ukrainian)
9. Shmatkovska, T. O. (2007). Otsinka ekonomichnoi aktyvnosti silskoho naseleння [Assessment of the economic activity of the rural population]. *Ekonomika APK*, vol. 6(152), pp. 113–119. (in Ukrainian)
10. Becker, G. S. (2007). Health as human capital: synthesis and extensions. *Oxford economic papers*, vol. 59(3), pp. 379–410.
11. Central Statistical Office of Poland. Available at: <https://stat.gov.pl> (accessed September 01, 2024).
12. Lytvyn, L., Hryhoruk, A., Verbivska, L., Poprotsky, O., Medynska, T., & Pelekh, O. (2022). Entrepreneurship Transformation in the Context of the Digitization of Business Processes. *Postmodern Openings*, vol. 13(2), pp. 396–408.
13. Shmatkovska, T., Dziamulych, M., Yakubiv, V., Myshko, O., Stryzheus, L., & Yakubiv, R. (2020). Economic efficiency of land use by agricultural producers in the system of their non-current assets analysis: a case study of the agricultural sector of Ukraine. *Scientific Papers Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development"*, vol. 20(3), pp. 543–554.
14. Schultz, T. W. (1961). Investment in Human Capital. *American Economic Review*, vol. 51, pp. 1–17.